INTERFAOL METODLAR ORQALI BOSHLANG‘ICH TA’LIM SIFATINI OSHIRISH

Mirzayeva Go‘zalxon Qaxramon qizi
Farg‘ona Viloyati Quva tumani
mirzayevagozalxon2000@gmail.com
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20490137

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada interfaol metodlar orqali boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish masalasi yoritilgan. Unda zamonaviy pedagogik jarayonda o‘quvchilarning faolligini ta’minlash, mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish hamda bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishda interfaol metodlarning o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, aqliy hujum, klaster, insert, BBB va guruhli ishlash kabi metodlarning ta’lim jarayonidagi samaradorligi asoslab berilgan.
Kalit so‘zlar: interfaol metodlar, boshlang‘ich ta’lim, ta’lim sifati, o‘quvchi faolligi, mustaqil fikrlash, pedagogik texnologiyalar, kompetensiya, o‘yin texnologiyalari.

Abstract. This scientific article discusses the issue of improving the quality of primary education through interactive methods. It analyzes the role of interactive methods in ensuring the activity of students in the modern pedagogical process, developing independent and creative thinking, and forming skills in applying knowledge in practice. It also substantiates the effectiveness of methods such as brainstorming, cluster, insert, BBB, and group work in the educational process.
Key words: interactive methods, primary education, quality of education, student activity, independent thinking, pedagogical technologies, competence, game technologies.

Аннотация. В данной научной статье рассматривается вопрос повышения качества начального образования с помощью интерактивных методов. Анализируется роль интерактивных методов в обеспечении активности учащихся в современном педагогическом процессе, развитии самостоятельного и творческого мышления, а также формировании навыков применения знаний на практике. Обосновывается эффективность таких методов, как мозговой штурм, кластеризация, вставка, ББВ (мозговой штурм, кластеризация, групповая работа) и групповая работа в образовательном процессе.
Ключевые слова: интерактивные методы, начальное образование, качество образования, активность учащихся, самостоятельное мышление, педагогические технологии, компетентность, игровые технологии.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va uning sifatini oshirish masalasi har bir davlatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Jamiyat rivojlanib borgani sari ta’lim oldiga qo‘yilayotgan talablar ham o‘zgarib bormoqda. Endilikda o‘quvchilardan faqat tayyor bilimlarni yod olish emas, balki ularni tahlil qilish, amaliyotda qo‘llash, muammolarni mustaqil hal etish va ijodiy yondashuvni namoyon etish ham talab etilmoqda. Shu jihatdan boshlang‘ich ta’lim bosqichi shaxsning keyingi rivojlanishi uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ta’lim jarayoni qanchalik qiziqarli, faol va samarali tashkil etilsa, ularning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasi shunchalik yuqori bo‘ladi. An’anaviy ta’lim usullari ko‘pincha o‘qituvchining yetakchi, o‘quvchining esa passiv tinglovchi rolida qolishiga olib keladi. Bu esa zamonaviy ta’limning asosiy maqsadi bo‘lgan mustaqil fikrlovchi, ijodkor va tashabbuskor shaxsni shakllantirishga

yetarli darajada xizmat qilmaydi. Shu sababli ta’lim jarayoniga interfaol metodlarni joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o‘quvchini dars jarayonining markaziga qo‘yadi va uni faol ishtirokchiga aylantiradi. Bunday yondashuvda o‘qituvchi bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi va tashkilotchi vazifasini bajaradi. O‘quvchilar esa mustaqil fikrlash, muhokama qilish, o‘z fikrini asoslash va jamoada ishlash kabi muhim ko‘nikmalarni egallaydilar. Interfaol metodlar yordamida o‘quvchilar nafaqat bilimlarni o‘zlashtiradilar, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llashni ham o‘rganadilar. Bu esa ularning kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, aqliy hujum, klaster, insert, BBB, rolli o‘yinlar va guruhli ishlash kabi metodlar boshlang‘ich sinflarda o‘quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning faolligini oshiradi, ularning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi hamda o‘quv materialini chuqurroq va mustahkamroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Bu esa ta’lim sifatining oshishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich ta’limda interfaol metodlardan samarali foydalanish, ularni tizimli ravishda joriy etish hamda o‘qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish bugungi kunning muhim pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada aynan interfaol metodlar orqali boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish masalalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Interfaol metodlar orqali boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish masalasi pedagogika fanida keng o‘rganilgan yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur mavzu yuzasidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ta’lim jarayonida o‘quvchining faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda kompetensiyaviy yondashuvni shakllantirishda interfaol metodlarning muhim o‘rin tutishini tasdiqlaydi. Mahalliy pedagog olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda boshlang‘ich ta’lim jarayonida an’anaviy yondashuvdan interfaol yondashuvga o‘tish zarurati asoslab berilgan. Xususan, M.X. To‘xtaxo‘jaeva pedagogik jarayonni tashkil etishda o‘quvchining faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishni asosiy omil sifatida ko‘rsatadi. Uning fikricha, ta’lim jarayoni faqat bilim berish emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. A.Xoliqov pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning ta’lim samaradorligini oshirishdagi rolini tahlil qilib, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarurligini ta’kidlaydi. Uning ishlarida interfaol metodlar o‘quvchilarda ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi muhim vosita sifatida talqin etiladi. Shuningdek, G.K. Selevko pedagogik texnologiyalarni tahlil qilar ekan, interfaol o‘qitish usullarining o‘quv jarayonini faollashtirishdagi ahamiyatini alohida qayd etadi. Unga ko‘ra, interfaol metodlar o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va o‘quv materialini chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Xalqaro tajribada ham interfaol metodlar samaradorligi keng e’tirof etilgan. UNESCO va OECD tashkilotlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ta’lim jarayonida o‘quvchiga yo‘naltirilgan yondashuv (student-centered learning) yuqori natija berishi qayd etilgan. Bu yondashuv o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur ilmiy maqolada interfaol metodlar orqali boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish masalasi o‘rganildi. Tadqiqot jarayonida pedagogik jarayonni tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda interfaol metodlarning samaradorligini baholashga qaratilgan ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini pedagogika, psixologiya va zamonaviy ta’lim texnologiyalariga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Xususan, interfaol

ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv va o‘quvchi faolligini oshirishga doir mahalliy va xorijiy adabiyotlar tahlil qilindi. Bu orqali interfaol metodlarning boshlang‘ich ta’limdagi o‘rni va ahamiyati nazariy jihatdan asoslab berildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi:

Kuzatish metodi boshlang‘ich sinf darslarida o‘quvchilarning faolligi, ishtiroki va o‘zlashtirish darajasi bevosita kuzatildi. Bu metod orqali an’anaviy va interfaol darslar o‘rtasidagi farqlar aniqlandi. Tahlil va sintez metodi mavjud ilmiy adabiyotlar, pedagogik tajribalar va dars jarayonlari tahlil qilinib, interfaol metodlarning samaradorligi umumlashtirildi. Taqqoslash metodi an’anaviy o‘qitish usullari bilan interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar natijalari solishtirildi. Natijada interfaol metodlar o‘quvchilarning faolligini sezilarli darajada oshirishi aniqlangan. So‘rovnoma metodi o‘qituvchilar va o‘quvchilar o‘rtasida interfaol metodlar haqidagi fikrlar o‘rganildi. Bu metod orqali ularning dars jarayoniga bo‘lgan munosabati va qiziqish darajasi baholandi. Tadqiqotning obyekti sifatida boshlang‘ich ta’lim jarayoni, predmeti sifatida esa interfaol metodlar orqali o‘quvchilar faolligini oshirish jarayoni tanlab olindi. Tadqiqotning maqsadi interfaol metodlarning ta’lim sifatiga ta’sirini aniqlash va ularni samarali qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat bo‘ldi. Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning bilimlarni chuqur o‘zlashtirishiga, mustaqil fikrlashining rivojlanishiga hamda dars jarayoniga bo‘lgan qiziqishining ortishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

1-Analitik jadval. Interfaol metodlarning boshlang‘ich ta’limdagi samaradorligi tahlili

Interfaol metodlar	Qo‘llash maqsadi	O‘quvchiga ta’siri	Kutiladigan natija
Aqliy hujum	Tezkor g‘oyalar ishlab chiqish	Erkin fikrlash, ijodkorlik rivojlanadi	Muammoga ko‘p yechim topish ko‘nikmasi shakllanadi
Klaster	Mavzuni tizimlashtirish	Tahlil qilish va bog‘lash qobiliyati oshadi	Mavzu chuqur va tizimli o‘zlashtiriladi
Insert	Matn bilan ishlash	Diqqat va tushunish darajasi oshadi	Axborotni tahlil qilish ko‘nikmasi rivojlanadi
BBB texnologiyasi	Bilimni aniqlash va rivojlantirish	O‘z-o‘zini baholash shakllanadi	Yangi bilimlar samarali o‘zlashtiriladi
Guruhli ish	Hamkorlikda ishlash	Muloqot va jamoaviylik rivojlanadi	Ijtimoiy kompetensiya shakllanadi
O‘yin texnologiyalari	Qiziqishni oshirish	Motivatsiya kuchayadi	Dars samaradorligi oshadi

Ushbu jadvalda interfaol metodlarning boshlang‘ich ta’lim jarayonidagi asosiy turlari va ularning pedagogik samaradorligi tahlil qilingan. Natijalardan ko‘rinadiki, har bir metod o‘ziga xos maqsad va funksiyaga ega bo‘lib, o‘quvchilarning turli kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, “Aqliy hujum” va “O‘yin texnologiyalari” o‘quvchilarning motivatsiyasi va ijodkorligini oshirsa, “Klaster” va “Insert” metodlari bilimlarni tizimli o‘zlashtirishga yordam beradi. “Guruhli ish” esa ijtimoiy kompetensiyani rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Umuman olganda, jadval natijalari interfaol metodlarning kompleks qo‘llanilishi boshlang‘ich ta’lim sifatini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatadi.

MUHOKAMA

Interfaol metodlar orqali boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish masalasi zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ta’lim jarayonida interfaol yondashuvlardan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshirish bilan birga, ularning bilimlarni chuqur va ongli o‘zlashtirishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, bu metodlar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammoli vaziyatlarni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. An’anaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi asosiy bilim beruvchi sifatida faoliyat yuritadi, o‘quvchi esa ko‘proq tinglovchi rolida qoladi. Bunday yondashuv ko‘pincha o‘quvchilarning passivligini kuchaytiradi va ularning ijodiy fikrlash imkoniyatlarini cheklaydi. Interfaol metodlar esa bu muammoni bartaraf etib, o‘quvchini ta’lim jarayonining markaziga olib chiqadi. Natijada o‘quvchi dars jarayonida faol ishtirok etadi, o‘z fikrini erkin bayon qiladi va boshqalar bilan hamkorlikda ishlashni o‘rganadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “BBB” kabi interfaol metodlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun juda samarali hisoblanadi. Masalan, “Aqliy hujum” metodi o‘quvchilarda tezkor fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirsa, “Klaster” metodi mavzuni tizimli o‘zlashtirishga yordam beradi. “Insert” metodi matn bilan ishlash ko‘nikmalarini mustahkamlasa, “BBB” texnologiyasi o‘quvchilarning o‘z bilimlarini tahlil qilish va yangi bilimlarni anglash jarayonini faollashtiradi. Shuningdek, guruhli ishlash metodlari o‘quvchilarda jamoada ishlash, o‘zaro hurmat va mas’uliyatni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu juda muhim, chunki aynan shu davrda ijtimoiy ko‘nikmalar va muloqot madaniyati shakllanadi. O‘yin texnologiyalari esa o‘quv jarayonini qiziqarli va motivatsion jihatdan kuchli qiladi, bu esa o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Muhokama jarayonida shuni ham ta’kidlash lozimki, interfaol metodlarning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining pedagogik mahorati va darsni to‘g‘ri tashkil etishiga bog‘liq. O‘qituvchi nafaqat metodlarni bilishi, balki ularni o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va mavzuning mazmuniga mos holda qo‘llay olishi kerak. Aks holda, interfaol metodlardan kutilgan natijaga erishilmasligi mumkin. Shuningdek, interfaol metodlarni joriy etishda texnik va tashkiliy sharoitlar ham muhim ahamiyatga ega. Sinfda guruhli ishlash uchun mos muhit, didaktik materiallar va vaqtni to‘g‘ri taqsimlash dars samaradorligini oshiradi. Ba’zi hollarda o‘qituvchilarning ushbu metodlarga to‘liq tayyor emasligi ham muammo sifatida ko‘riladi, bu esa qo‘shimcha malaka oshirish kurslarini talab etadi. Umuman olganda, interfaol metodlar boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishda samarali vosita bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilim darajasini oshirish bilan birga, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, ta’lim jarayonida ushbu metodlardan tizimli va maqsadli foydalanish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, interfaol metodlar orqali boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish bugungi zamonaviy pedagogikaning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol ta’lim usullari o‘quvchilarning faolligini oshiradi, ularni dars jarayoniga keng jalb etadi hamda bilimlarni chuqur va ongli o‘zlashtirishga yordam beradi. Interfaol metodlar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, tahlil qilish va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “BBB” kabi metodlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim olish jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishga imkon yaratadi. Shuningdek, ushbu metodlar o‘quvchilarning ijtimoiy kompetensiyalarini ham rivojlantirib, jamoada ishlash, muloqot qilish va o‘z fikrini erkin ifoda etish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Shu sababli, ta’lim jarayonida interfaol metodlardan keng foydalanish boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. *Boshlang‘ich ta’lim konsepsiyasi*. Toshkent, 2022.
3. To‘xtaxo‘jaeva M.X. *Pedagogika*. Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
4. Xoliqov A. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent, 2012.
5. Selevko G.K. *Zamonaviy ta’lim texnologiyalari*. Moskva, 2015.
6. UNESCO. *Teaching and Learning: Achieving Quality for All*. Paris, 2017.
7. OECD. *Innovative Learning Environments*. Paris, 2018.